

Ressurshefte til DKS-tilbudet *Inspirasjonsverksted i film*

Innhold

Velkommen til lærerkurs!	4
Mål for verkstedet	4
Innhold i verkstedet	4
De ulike filmsjangrene	4
Forberedende arbeid før verkstedet på skolen	5
Fortellermåter og bruk av intervju i dokumentarfilm	6
Tips til hva man kan snakke med elevene om før de skal lage egne intervju spørsmål	6
Praktiske tips og råd i forbindelse med filming	7
Bildeutsnitt	7
Kameraperspektiv	8
Kameraføring	8
Lydtips	8
Lystips	8
Filmklipping – Bruk av klippeteknikker for å få en ferdig film	9
Filmklipp med iMovie på iPad	9
Lag et prosjekt/importere filmopptak	9
Flytt videoklipp eller bilder	9
Klipp et videoklipp eller bilde	10
Del opp et klipp	10
Angre en handling eller utføre den likevel	10
Legg til en tittel	10
Finjuster redigeringen	11
Juster lyd	11
Skille ut lyden fra et videoklipp	11
Ton lyd inn eller ut	12
Legg på musikk/lydeffekter	12
Arkiver video i bildebiblioteket	12
Rettigheter til opptaket	13
Elevoppgaver under verkstedet	14
Oppgave 1: Filmoppgave	14
Oppgave 2: Klippeoppgave	14

Velkommen til lærerkurs!

Våren 2017 prøvde vi for første gang ut et filmverksted for elevene på 4. trinn i Skedsmo. Tilbudet kom etter ønske fra skolene, og ble gitt i samarbeid med dokumentarfilmskaper og produsent Anita Rehoff Larsen. I ettertid ble tilbudet evaluert, og tilbakemeldingene var at dette er noe som skolene ønsker at vi fortsetter med. For våren 2018 har vi utarbeidet et ressurshefte til lærerne, som skal gjøre det enklere å forberede seg til verkstedet og kunne bruke det dere lærer i ettertid. Noen av delene i heftet er også tilgjengelige som separate pdf-filer som kan kopieres opp og deles ut til elevene. Vi håper dere får utbytte av kurset og verkstedet!

Anita Rehoff Larsen

Dokumentarfilmskaper og produsent

Trude Stray Bjerkeseth

Rådgiver Den kulturelle skolesekken i Skedsmo

Mål for verkstedet

- Elevene skal kjenne til de ulike sjangrene innenfor film; fiksjon, dokumentar og animasjon.
- Elevene skal få prøve seg i en praktisk opptakssituasjon fra forberedelse til ferdig film.
- Inspirere til videre bruk av film i skolen.

Innhold i verkstedet

- Hvordan utvikle en idé.
- Lære å bruke iPad som opptaksutstyr, tenke gjennom hvorfor man velger ulike utsnitt, lyd- og lysverktøy.
- Lære enkle klippeteknikker ved bruk av iMovie.

De ulike filmsjangrene

Animasjonsfilm er en illusjon av bevegelse som oppstår når man viser stillestående bilder fortløpende etter hverandre. Betegnelsen brukes særlig som en samlebetegnelse for tradisjonelle tegne- og dukkefilmer, samt filmer med utelukkende dataskapte figurer, miljøer og effekter.

En **spillefilm** er en film med dramatisk handling basert på et manuskript og roller som utføres av instruerte skuespillere med detaljerte sceneanvisninger og forberedt dialog. Dette kalles også **fiksjonsfilm**.

En **dokumentarfilm** er en filmform som har utløp fra virkeligheten. Mange fiksjonsfilmer er også basert på sanne historier, og har en forankring i noe fra virkelige hendelser. I noen tilfeller kan det være litt vanskelig å skille dokumentarfilm fra fiksjonsfilm.

Forberedende arbeid før verkstedet på skolen

Avklaring av timeplan/klokkeslett for hver skole

Anita Rehoff Larsen kommer til skolene og holder halvdagsverksted for to klasser per dag. Hvordan timeplanen blir på hver skole avtales med DKS, men vi har laget et felles utkast med tider for begge halvdagsverkstedene. Dette kan brukes som utgangspunkt, men tilpasses skolens egen timeplan.

08.30/11.30: Intro (utdeling av generelle opptakstips + litt demonstrasjon) – 15 min

08.45/11.45: Opptak i grupper på 3 stk. – 30 min

09.15/12.15: Felles info om redigering og iMovie (utdeling av veiledning) – 15 min

09.30/12.30: Redigering i grupper – 30 min

10.00/13.00: Overføring av filmer til Anita/pause – 15 min

10.15/13.15: Felles gjennomgang

10.45/13.45: Slutt

Se filmen *Dans for livet* (29 minutter) med elevene

Filmen er en dokumentarfilm produsert av Anita Rehoff Larsen. Den er et godt utgangspunkt for å snakke om dokumentarfilm som sjanger, og hvordan intervju og ulike redigerings- og klippeteknikker er benyttet i filmen. Se *Fortellermåter og bruk av intervju i dokumentarfilm* for tips, eller bruk filmstudiearket som er utarbeidet til filmen. Filmen finner du her: <https://vimeo.com/150902423>
Passord: Vilde

Valg av tema

Hver klasse skal lage en liten minidokumentar, ved at elevene i grupper på tre gjør filmopptak som settes sammen til en helhet. For å få mest mulig ut av selve verkstedet bør klassen ha valgt et tema for filmen på forhånd, og forberedt intervju spørsmål som kan brukes. Temaer kan for eksempel være «Livet i klasse 4A», «Ting vi liker å gjøre på fritiden», «Skolen vår», «Våren», eller et tema som de har om i et bestemt fag i denne perioden. Temaet må være realistisk å få til under verkstedet – husk at det ikke er så mye tid til filming, og at enkelte temaer kan kreve mer forberedelse eller planlegging.

Intervju spørsmål

Elevene bør være kjent med sjangeren intervju før verkstedet. De bør også ha laget noen intervju spørsmål som kan brukes under filming, slik at vi ikke trenger å bruke tid på det under selve verkstedet. Se tips under *Fortellermåter og bruk av intervju i dokumentarfilm*.

Lokaliteter for filming

Under verkstedet skal elevene filme i grupper på tre. Læreren må ha tenkt gjennom hvor det egner seg at elevgruppene kan filme uten for mye forstyrrelser. Kan skolegården brukes, eller har de andre elevene friminutt på dette tidspunktet? Finnes det noen grupperom som kan brukes? Eller er det andre steder på skolen uten for mye gjennomgang?

Utstyr

Skolen må ha iPader nok tilgjengelig til at tre elever kan dele én under verkstedet. Programmet iMovie (gratis i Appstore) må være installert før verksteddagen, og det må være mulig å koble iPaden til skolens internett slik at vi kan overføre filmer fra en iPad til en annen under verkstedet. DKS stiller med hodetelefoner til utlån, samt splitterer slik at to elever kan lytte samtidig til én iPad under klipping.

Fortellermåter og bruk av intervju i dokumentarfilm

Siden dokumentarfilmer henter handlingen sin fra virkelige hendelser eller handler om virkelige personer, blir intervju ofte benyttet. Ofte blir også opptakene gjort på et sted som er knyttet til det filmen handler om. I filmen *Dans for livet* blir for eksempel hovedpersonen Vilde filmet mens hun trener og deltar i konkurranser, og en del av intervjuene er gjort hjemme hos henne selv. Som filmskaper kan man benytte ulike fortellermåter for å få fram det man vil formidle med filmen. Man kan for eksempel filme en aktivitet eller hendelse, og etterpå *legge på en fortellerstemme* som kommenterer det som skjer. En mer *observerende fortellermåte* får man ved å filme det som skjer uten å kommentere, men er som en «flue på veggen». Dersom man vil at noen skal snakke om et bestemt tema i filmen man lager, er det lurt å ha tenkt gjennom hvem man skal intervju, og hva slags spørsmål man skal stille. Hvem er personen vi skal intervju, og hva vet vi om han/henne fra før? Hva ønsker vi å vite om han/henne eller temaet vi skal intervju om?

Tips til hva man kan snakke med elevene om før de skal lage egne intervju spørsmål

Åpne spørsmål

Åpne spørsmål kan gi utfyllende svar, i motsetning til ja- og nei-spørsmål, som vi bør prøve å unngå. Spør f.eks. *Hva liker du best ved å danse?* i stedet for *Liker du å danse?*

Gode spørsmål

Gode spørsmål får gjerne fram noe annet enn det vi vet fra før. Snakk om hvordan man kan oppdage noe nytt, eller finne ut av noe uventet. Prøv å finne spørsmål som kan gi svar du ikke visste fra før.

En-stavelser-svar

Unngå spørsmål som *Hva heter du?* eller *Hvor gammel er du?* siden dette gir korte svar som du kanskje allerede vet, og som kanskje heller ikke er så interessante.

Å svare i hele setninger

Hvis den som blir intervjuet inkluderer spørsmålet i svaret sitt, og på den måte svarer i hele setninger, blir filmklippet mye mer anvendelig etterpå. Da kan du f.eks. klippe bort spørsmålet, sånn at du ikke trenger å se eller høre andre enn personen som blir intervjuet i filmen. Eksempel: *Det jeg liker best ved å danse er...*

Oppfølgingsspørsmål

Oppfølgingsspørsmål er spørsmål som kan komme som en naturlig følge av det den du intervjuer svarer. Hvis du f.eks. intervjuer en om sin drømmejobb og han forteller at han vil bli astronaut, kan et naturlig oppfølgingsspørsmål være *Hvorfor det?* Du kan forberede deg ved å ha tenkt gjennom noen mulige oppfølgingsspørsmål (*Hvordan opplevde du det? Kan du fortelle mer om det?*), men du kan også bare være forberedt på at du kan få lyst til å legge til noen spørsmål underveis hvis det trengs.

Å filme det som blir snakket om

Dersom du intervjuer en person om et bestemt tema, kan du i tillegg filme noe som har med dette å gjøre og klippe det sammen etterpå. Hvis du f.eks. intervjuer en person om hvordan det er å gå til skolen, kan du også filme vedkommende på skoleveien. Da kan du legge på lydsporet fra intervjuet over bildet fra skoleveien.

Praktiske tips og råd i forbindelse med filming

Før du setter i gang med å filme er det lurt å tenke gjennom hva du ønsker å si med bildet ditt, og hvorfor du ønsker å filme på denne måten. Dette påvirker hvilket *bildeutsnitt* og *kameraperspektiv* du velger. Hva slags lysforhold du har er også viktig å tenke på, og at det ikke er for mye støy der du gjør opptak.

Bildeutsnitt

Ultratotalbilde

Hele fokuspunktet og omgivelsene rundt vises. Fotograferer du en person, vil bildet vise hele personen og hvilke omgivelser personen befinner seg i

Totalbilde

Dette utsnittet inneholder hele fokuspunktet eller personen fra topp til tå. Utsnittet framhever personen(e) og er mindre fokusert på omgivelsene.

Halvtotalbilde

Bildeutsnittet halvtotal viser halve fokuspunktet. En person vil vises omtrent fra livet og opp, eventuelt til og med hendene.

Halvnærbilde

Personen vises med hodet og skuldre, omtrent ned til armhulene eller øverste del av brystet.

Nærbilde

Hodet og eventuelt halsen fyller bildet. Skuldrene er vanligvis utelatt. Bildeutsnittet nær er vanlig å bruke i portretter.

Ultranærbilde

Et ultranært utsnitt går enda tettere på motivet enn utsnittet nær. Det fokuserer ofte på en detalj i motivet, f.eks. øyne eller munn.

Kameraperspektiv

Man kan oppnå forskjellige effekter ved ulike perspektiver.

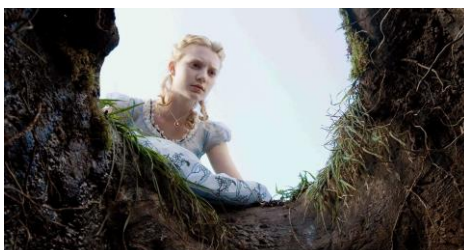
Fugleperspektiv – Overvinkling, oversiktsbilde, får noe til å virke lite.

Froskeperspektiv – Undervinkling, får noe til å virke stort og mektig.

Normalperspektiv – Filmer i øyehøyde.

Fugleperspektiv

Froskeperspektiv

Normalperspektiv

Kameraføring

- Panorering – Bevege kameraet rundt sin egen akse.
- Tilting – Bevege kameraet vertikalt.
- Kjøring – Plassere kameraet på ei skinne, kameraet rører seg like fort som objektet.
- Zooming – Bruke kameraets zoom til å skape bevegelse.
- Bevegelig kamera – Håndholdt kamera, kan skape inntrykk av bevegelse, uro eller spenning.

Lydtips

Gå nært nok med mikrofonen!

For å få inn nok lyd, må du nær lydkilden. Hvor nært du skal gå, er avhengig av både hvor høyt personen snakker, hvor høyt opptaksnivået på kameraet er, og ikke minst hvilken type mikrofon du har. Når vi filmer med iPad eller telefon er mikrofonen innebygd og vi må tenke på hvor nært man må stå for å få god lyd.

Husk hodetelefoner!

Hodetelefoner er obligatorisk når du skal gjøre lydopptak. Ellers har du ingen mulighet til å vite hvordan den lyden som tas opp, høres ut. Slik kan du også sjekke at lydnivået er riktig, og oppdage forstyrrende støykilder. Det kan være støy i bakgrunnen fra trafikk eller elektriske apparater. Sus fra ventilasjon eller andre elever i gangen eller skolegården kan også virke forstyrrende.

Lystips

Lyssettingen har stor innvirkning på hvordan mottakerne oppfatter det de ser. Hvordan du som fotograf evner å bruke lyset, er ofte det som fanger publikums interesse for bildet ditt. Tenk på hvor den eller det du filmer står for å få best mulig lys. Filmer du inne får du vanligvis en blanding av både innelys fra lampene, og utelys fra vinduene. Unngå å filme mot et vindu når du er inne. Da vil den du filmer bli veldig mørk og det blir vanskelig å se ansiktsuttrykk og detaljer.

- Hovedlys forfra – Litt på skrå for objektet slik at bildet ikke blir flatt.
- Utfyllingslys – Fra siden, fjerner skygger.
- Motlys – På skrå bak objektet, for å skape dybde i bildet.

Filmklipping – Bruk av klippeteknikker for å få en ferdig film

Filmklipping som begrep betyr å sette sammen en mengde film- og lydklipp til et ferdig produkt. Klipp er et ledd i post-produksjonsprosessen av en film, det vil si at du gjør det etter at du er ferdig med å filme. Det involverer å dele opp et materiale, forstå hva materialet uttrykker og sette sammen bilder til lengre sekvenser som tilslutt resulterer i en ferdig film. Klipp er historiefortelling, og hvordan man løser historiefortellingen gjennom klippet gir ulike resultater etter hva man ønsker å fortelle.

Filmklipp med iMovie på iPad

I denne delen av filmverkstedet skal du lære deg hvordan du oppretter et nytt prosjekt og importerer opptakene dine inn i iMovie. Du skal kunne klippe bort deler av materialet du ikke ønsker, justere lyd og eventuelt legge på musikk, og eksportere filmen ut som en fil.

Hvis du vil kan du se en mer detaljert veiledning her:

<https://help.apple.com/imovie/ipad/2.2/?lang=nb#/>

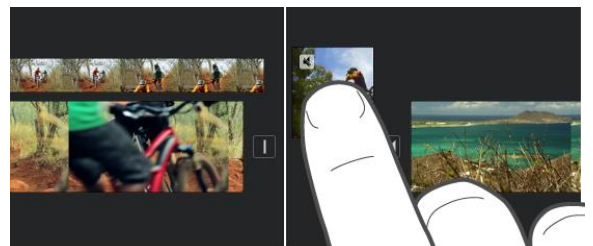

Lag et prosjekt/importere filmopptak

- Gå inn i iMovie og trykk på *opprettknappen* i prosjektnavigeringen og trykk på *Film*. Øyeblikkskjermen vises med medieinnholdet ditt organisert i øyeblikk – alle bildene og videoklippene fra en bestemt dag eller hendelse.
- Trykk og hold på miniatyrbildene for å forhåndsvisne bildene i et større format eller for å spille av videoklipp.
- Trykk på bildene og videoklippene du vil ha med i filmen. Du kan trykke på enkeltobjekter eller trykke på *Velg* for å velge et helt øyeblikk. Valgte objekter vises med et blått avkryssningssymbol:
- **Merk:** Hvis du vil se videoklippene, bildene og albumene dine i mediebiblioteket, trykker du på *Medier* oppe i venstre hjørne.
- Trykk på *Opprett film* (nederst på skjermen).

Flytt videoklipp eller bilder

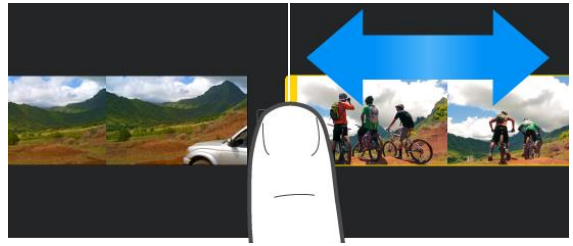
Trykk og hold på videoklippet eller bildet i tidslinjen til det spretter ut av tidslinjen. Dra det dit du vil ha det og slipp.

Klipp et videoklipp eller bilde

Du kan klippe til et videoklipp eller bilde i tidslinjen for å forkorte eller forlenge det.

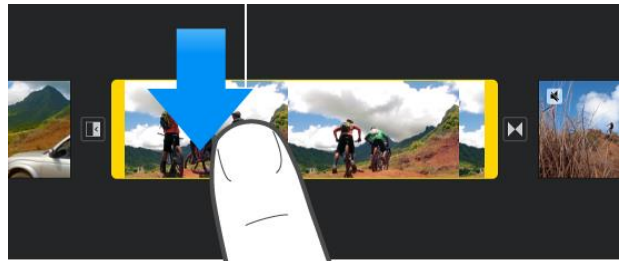
- Med prosjektet åpent i tidslinjen trykker du på videoklippet eller bildet du vil klippe.
- Dra i et av de gule håndtakene for å forkorte eller forlenge klippet eller bildet.

Del opp et klipp

Når du deler et klipp, kan du justere varigheten for hver del, fjerne uønskede deler, eller legge til ulike titler for hver inndeling.

- Trykk på et klipp i tidslinjen for å vise inspektøren nederst på skjermen, trykk på *handlinger-knappen*, og klikk deretter på *Del*.
- Trykk på klippet (det får en gul ramme) og dra nedover på spillehodet for å dele klippet, som om du brukte fingeren til å skjære gjennom det.

Angre en handling eller utføre den likevel

Du kan angre handlinger helt opptil forrige gang du åpnet iMovie. Gjør ett av følgende:

- Trykk på *Angre-knappen*: Hvis du vil utføre handlingen likevel, trykker og holder du på *Angre prosjektreddigering-knappen* og trykker på *Utfør prosjektreddigering likevel*.
- Rist på enheten og trykk på *Angre prosjektreddigering* eller *Utfør prosjektreddigering likevel*.

Legg til en tittel

Når du har prosjektet åpent kan du trykke på et videoklipp eller et bilde i tidslinjen for å vise inspektøren nederst på skjermen.

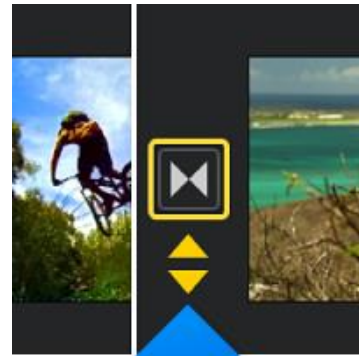
- Trykk på *tittelknappen*:
- Trykk for å velge en tittelstil.

Hvis du vil endre hvor tittelen vises på skjermen, trykker du på *Midten* eller *Bunn*.

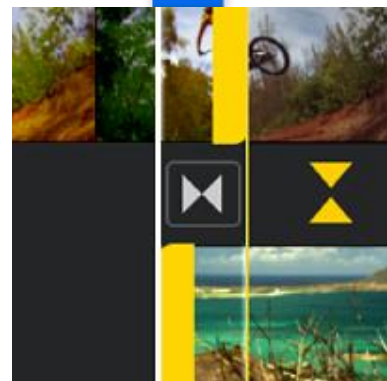
Finjuster redigeringen

Du kan bruke et redigeringsverktøy som kalles *presisjonsredigering* til å styre nøyaktig hvor videoklippene før og etter en overgang ender og starter.

I tidslinjen trykker du på symbolet for overgangen du vil endre, og trykker deretter på de gule dobbeltpilene for å åpne presisjonsredigering (eller før fingrene fra hverandre over overgangssymbolet).

I bildet til høyre overlapper bildene til de to videoklippene. De mørke delene av videoklippene utenfor overgangen representerer ubrukt video, og er ikke synlig under avspilling.

Juster lyd

Etter at du har ordnet lydklippene i tidslinjen, kan du finjustere volumnivået, tone lyden inn eller ut, og til og med endre hastigheten på klippene.

For å justere volumet:

- Trykk på lydklippet.
- Trykk på *volumknappen*:
- Juster volumet ved å dra i linjen for å få lyden lavere eller høyere.

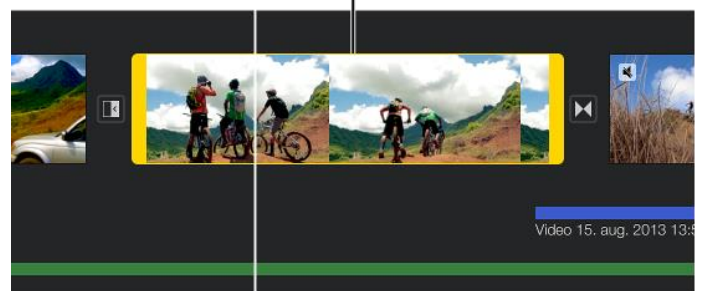
Skille ut lyden fra et videoklipp

Du kan skille ut lyden fra et videoklipp slik at du kan fjerne lyden eller redigere den som et eget klipp. Med prosjektet åpent trykker du på et videoklipp i tidslinjen for å vise inspektøren nederst på skjermen.

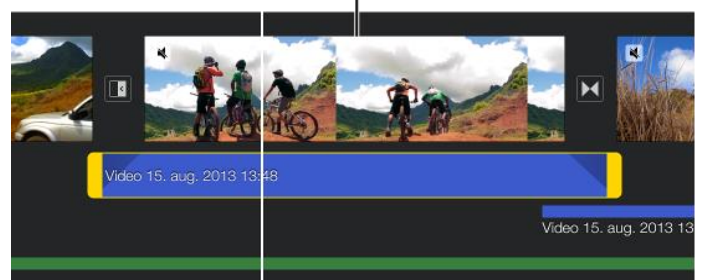
- Trykk på *handlinger-knappen*, og trykk på *Skill ut*.

Et nytt lydklipp som er farget blått vises under videoklippet. Nå kan du flytte, slette eller redigere lydklippet separat fra det overordnede videoklippet.

Klipp med lyd i klippet

Klipp med utskilt lyd

Ton lyd inn eller ut

Du kan raskt legge til inn-toninger og ut-toninger for lydklipp i tidslinjen ved hjelp av et *toningshåndtak*. Toningen vises som graderte områder i klippet som viser hvor volumet økes eller reduseres.

Hvis du har et videoklipp med lyd må du først skille ut lyden som et separat klipp for å opprette inn-toninger og ut-toninger. Se punkt over.

- Med prosjektet åpent trykker du på et lydklipp i tidslinjen for å vise inspektøren nederst på skjermen.
- Trykk på lydknappen:
- Trykk på *Toning inn* for å vise toningshåndtak ved begynnelsen og slutten av klippet.
- Flytt på toningshåndtakene for å angi varigheten av inn-toningen og ut-toningen.

Legg på musikk/lydeffekter

Bakgrunnsmusikk kan spilles samtidig som lyden fra videoen og eventuelle lydeffekter og talekommentarer du legger til i filmen. Lyd som brukes som bakgrunnsmusikk redigeres separat i et eget område i tidslinjen, og blir ikke påvirket av redigeringer som utføres til andre klipp i filmen.

For å legge til bakgrunnsmusikk:

- Trykk på *prosjektinnstillinger* øverst til høyre.
- Velg tema.
- Trykk på knappen ved siden av for at musikken skal legge seg på tidslinjen.
- Juster volumet på musikken med volumknappen.

Arkiver video i bildebiblioteket

Når du er ferdig med filmen trykker du *Ferdig*. Her kan du også endre navnet på filmen din. Så kan du arkiverer den i bildebiblioteket.

- Trykk på *Del-knappen*, og trykk på *Arkiver video*.
- Hvis du blir bedt om det trykker du på størrelsen du vil eksportere. Middels størrelse gir en mindre fil som lastes opp raskere til nettet. HD-størrelsen gir en større fil som tar seg flott ut på en Mac eller en HD-TV gjennom Apple TV, arkivert i 1080p med 30 bps.

Når eksporteringen er fullført, vises den ferdige filmen i bildebiblioteket.

Rettigheter til opptaket

Personvern

Skal du lagre, dele eller legge filmen din ut på nettet må du spørre spesifikt om tillatelse til dette av de du har filmet. Når de som er filmet er under 18 år må foreldrene godkjenne det på deres vegne.

Bruk av musikk

At du eier en cd eller en fil, gir deg ikke lov til å bruke musikken i filmen din. De som har komponert, produsert og fremført musikken har enerett til å bestemme hvem som får bruke musikken. Ønsker du å bruke musikk som noen andre har laget må du spørre om lov og få tillatelse før du eventuelt bruker musikken.

Bruk av bilder, utdrag fra filmer m.m.

På samme måte som med musikk kan du ikke bruke andres bilder, utdrag av filmer eller tv-programmer uten tillatelse. Selv om bilder ligger ute på nett kan ikke andre bruke disse uten tillatelse.

Privat bruk

Dersom du har brukt bilder eller musikk som noen andre har laget og eier, kan du vise filmen til andre privat. Det vil si at du kan lage en film og vise den til venner eller de andre i klassen, men du kan ikke dele den med andre ved å legge den ut på nettet. Du kan heller ikke arrangere en offentlig visning og ta inngangspenger for at andre skal se filmen din.

Elevoppgaver under verkstedet

Oppgavene skal løses av grupper på tre elever sammen. På forhånd må klassen ha valgt et felles tema for filmen, og hver elev må ha forberedt noen intervju spørsmål som passer til dette, for eksempel tre til fem spørsmål. Prøv å finne spørsmål som kan gi svar du ikke visste fra før, og som du kan følge opp med oppfølgingsspørsmål underveis.

Oppgave 1: Filmoppgave

Lag en del av klassens dokumentarfilm. Bytt på å være den som filmer, den som stiller spørsmål og den som blir intervjuet. Ikke stopp filmingen mellom hvert spørsmål, men film alt i ett. Bruk det dere har lært om bildeutsnitt, kameraperspektiv, lys og lyd.

Noen ting å tenke på underveis

- Planlegg hvor du vil filme, og hvorfor du vil filme der. Hva sier bakgrunnen, stedet og lyset om den eller det du skal filme?
- Hvordan skal du filme opptaket for å få best mulig lyd-, lys- og bildeforhold?
- Test evt. ut ulike lysforhold før du begynner intervjuet (f.eks. med kun innelys fra lamper, kun utelys fra vinduet, eller en kombinasjon). Hva gir best lys og hvorfor?
- Be den som blir intervjuet om å svare i hele setninger, sånn at du senere kan klippe bort spørsmålet hvis du vil.
- Vurder om du skal filme det som er tema for intervjuet i tillegg til å stille spørsmål. F.eks. filme det som skjer i skolegården når det er friminutt hvis temaet er *Hvordan er friminuttene på skolen vår?*

Oppgave 2: Klippeoppgave

Bruk det dere har lært om filmklipping og redigering, og klipp sammen det dere har filmet.

- Se gjennom materialet og diskuter hvilken rekkefølge de skal komme i.
- Legg klippene ned på tidslinjen.
- Del opp klippene mellom hvert spørsmål som blir stilt.
- Prøv å flytt de ulike klippene rundt i ulik rekkefølge.
- Klipp bort spørsmålene til den som intervjuer. (Blir det forståelig uten spørsmålene?)
- Legg på overganger som fade inn/ut, dissolve osv.
- Juster lyden om det er for høyt eller lavt.
- Passer det å legge på musikk på begynnelsen eller slutten, så legges det på.
- Legg på tittel eller navn på de som medvirker.

SKEDSMO KOMMUNE